

Bokányi Zita – Szabó Ákos

NEET-fiatalok

Egy fogalom nyomában

A „NEET-fiatalok”, a „sem-sem nemzedék”, a „társadalmilag tétlen fiatalok”, „MIKK, azaz munkán, iskolán, képzésen kívüliek” sajtóban, közéletben, konferenciákon, szakirodalmi folyóiratokban való egyre gyakoribb emlegetése mutatja, hogy van egy olyan jelenség, amely – különösen a 2008-as válság óta – élénken foglalkoztatja a kutatókat, szakértőket és politikusokat. Van egy jelenség, amelynek magyar kifejezését egyelőre csak keressük, és jelenleg is több, párhuzamosan használt kifejezést alkalmazunk a megnevezésére. Van egy jelenség, amely különböző mértékben, de minden európai társadalmat érint, és sok kutató szerint a jelenlegi európai társadalmakra leselkedő legnagyobb veszély forrása lehet. Ez a jelenség pedig a nem dolgozó és nem tanuló fiatalok számának és arányának a növekedése.

A NEET kifejezést először a 80-as években, Nagy-Britanniában használták, s az általa jelölt, fiatal korosztályhoz tartozó csoport kutatásával, illetve a probléma társadalmi szintű megoldásával is itt próbálkoztak először. A három évtizedes munka, a szakpolitikai programok és ezek politikai, gazdasági támogatásának ellenére a brit szakpolitikai gondolkodás éppen napjainkban jutott vissza a kiindulópontához. Oda, hogy alapkutatásokat kell végezni annak kiderítésére, hogy kik Nagy-Britanniában a NEET-fiatalok, továbbá feltárni az őket érintő speciális problémákat. Ez nem azt jelenti, hogy a britek ne halmoztak volna fel nagyon sok, Magyarország számára is értékes tapasztalatot, hanem azt, hogy rendkívül makacs jelenségről van szó, amellyel kapcsolatban pontszerű, kizárólag erre a csoportra koncentráló szakpolitikai beavatkozásokkal nem feltétlenül lehet tartós sikereket elérni.

A másik iparilag fejlett ország, ahol évtizedek óta foglalkoznak a NEET-fiatalokkal, Japán. Az ő tapasztalataik azért is érdekesek, mert megmutatják, hogy ez a jelenség nem szorítkozik kizárólag az európai társadalmakra. A japán kutatásokat elemezve jobban láthatóvá válnak a jelenség univerzális jellemzői.

Az európai kontinensen a 2008-as gazdasági válság után szaporodtak meg a NEET-fiatalokkal kapcsolatos kutatások, szakmai beszélgetések, konferenciák. A téma felszínen tartását ösztönzik az uniós intézmények is. Példa erre, hogy a Strukturált Párbeszéd 2013 második felére eső litván elnökség alatt a NEET-fiatalok volt a fő téma.¹ A probléma uniós szintű kezelésének szándékát pedig az Ifjúsági Garancia program mutatja.

A fogalom több évtizedes múltja, jelenlegi népszerűsége ellenére a NEET-fiatalok fogalmának a mai napig nem alakult ki egységesen elfogadott definíciója, a NEET-fiatalokról szóló beszédnek nincs egy saját fogalomkészlete, nincsenek – legalább az ezzel foglalkozó szakemberek által elfogadott – egységesen támogatandónak vélt makroszintű intézkedések, jó gyakorlatok. A sok nemzetközi konferenciát és nemzetközi kutatást nem egy új tudományos megközelítés frissessége indokolja, hanem a megérteni kívánt probléma nagysága és az a vágy, hogy az Európa minden társadalmát érintő problémáról legyen a szakembereknek egy közös gondolkodása, amely kiforrhatja a jelenség kezelésének vagy megoldásának a módozatait.

Magyarország az európai közös gondolkodás e fő sodrásában nem volt jelen, és kifejezetten a NEET-fiatalokra koncentráló reprezentatív kutatások sem készültek. Írásunk célja annak bemutatása, hogy hol tart most e témában a nemzetközi gondolkodás, továbbá a jelenség hazai és nemzetközi kezelését célzó legfontosabb intézkedések felvázolása.

I. Mi a NEET-fogalom népszerűségének oka – egy lehetséges magyarázat

Mint a bevezetőben idézett kifejezésekből is kiderül, a magyar szakemberek egy része nem hagyta figyelmen kívül a nemzetközi szinten zajló folyamatokat, és igyekezett a saját szakpolitikai területén felmérni

a jelenség nagyságát, illetve megfogalmazni a magyar NEET-fiatalokkal kapcsolatos legfontosabb tényezőket. Ennek keretében történtek kísérletek a NEET kifejezés magyarra fordítására is.

Borbély-Pecze Tibor Bors a *TÁTE*, azaz társadalmilag tétlen kifejezést ajánlja a magyar szakma figyelmébe.² A magunk részéről nagyon találó és beszédes fordítási kísérletnek tartjuk, bár kérdés, hogy például a munka világában helyüket kereső, de azt még meg nem találó bölcsészek például tekinthetők-e tétlennek.

Többek között Tóth András, az MTA-PTI szociológusa által is használt kifejezés a *sem-sem nemzedék*, azaz: sem nem dolgozik, sem nem tanul. Ez a kifejezés egyértelműen nemzedéki kérdésként tekint a jelenségre, ebben pedig nincs konszenzus.

Arter Annamária is kísérletet tett a magyarázatra, ő a NEET mozaikszó magyarra fordításával alkotta meg a megfelelőjét: *MIKK*, azaz: munkán, iskolán, képzésen kívüliek.³

A fentiekből látszik, hogy bár az angol kifejezés lefordítására több javaslat is született, a magyar kifejezésről mindezidáig nincs konszenzus, így mi ebben a tanulmányban a kevésbé beszédes, nemzetközileg is elfogadott angol kifejezést fogjuk használni. Az angol kifejezés használata azért is célszerű, mert még ez a kifejezés sem teljesen tisztázott, így nem akarjuk a képlekeny fogalmat a fordítás során még egy jelentéstartalommal telíteni.

Amikor NEET-fiatalokról beszélünk, mindig előre meg kell határoznunk, hogy most éppen kiről akarunk beszélni, mely korosztályokról és mely tevékenységekről. Illetve inkább azt, hogy mely tevékenységekről nem, ugyanis a NEET eredetileg – mint ahogy arról a következő fejezetben részletesebben is szó lesz – valamiféle adminisztratív „egyéb” kategória volt. Azaz, akiket valamilyen ismérv alapján nem tudtak máshová sorolni, azok kerültek a NEET-kategóriába. Így a NEET-fiatalok kifejezés annyira heterogén csoportra utal, hogy sokan kétségbe vonják a kifejezés használhatóságát, hiszen ebben a formában egy olyan csoport tagjainak megnevezését értjük alatta, akiket csak az köt össze, hogy más, adminisztratív kategóriába nem férnek bele. Jelenleg nem tanulnak, nem dolgoznak, nincsenek formális képzésen. Így a kategóriába beletartoznak a fiatal munkanélküliek is. 2008 után a fiatal munkanélküliek számának növekedése is ösztönözte a NEET-fiatalokról való beszéd intenzitását. Sokan a NEET-fiatal és a fiatal

munkanélküli kifejezést szinonimaként is használják – helytelenül. A NEET-fiatalok közé tartoznak – mint már említettük – azok a bölcsészek is, akik jelenleg keresik a helyüket a munka világában. Őket pedig csupán azért, mert adminisztratív okokból ebbe a kategóriába sorolódnak, semmiféleképpen nem lehet valamiféle problémás, leszakadó csoportként kezelni. A pályakövetési vizsgálatok bár azt mutatják, hogy a bölcsészek foglalkoztatási mutatói valóban nagyon rosszak a diplomázás utáni első 5 évben, azonban a diplomaszerezés után 15 évvel az elhelyezkedési mutatóik a legjobbak.

Ahogy utaltunk rá, a nagyon heterogén csoportnak nincs egy egységes megközelítési módja. Kiindulhatunk abból, hogy sok közöttük a migráns, sok a tartósan munkanélküli, s abból is, hogy közöttük vannak sok esetben a leendő kreatív szakmák dolgozói. Van, aki a NEET-fiatalok értékrendjéből indul ki vizsgálatuk során, tehát valamilyen belső okot keres, van, aki a gazdaság szerkezeti változások kötelező velejárójaként tekint a NEET-fiatalok számának növekedésére. Mindezeknek megfelelően e csoport kutatásának és a róluk való beszédmódnak is számtalan megközelítése létezik, a megközelítés kiválasztásában pedig nagyon sokat számít, hogy valakinek milyen értékválasztásai vannak, illetve hogy milyen szakterületről érkezik.

Felmerül a kérdés, hogy egy ennyire képlekeny fogalom és ennyire eltérő megközelítések kapcsán nem hiábavaló-e a NEET-fiatalokról való gondolkodás. Ugyanarról a dologról beszélünk-e? Használható-e bármire is ez a kifejezés? Jelen írás szerzői szerint két komoly érv is szól a fogalom használata mellett. Az egyik ok, hogy a fiatalokról szóló beszédmód maga is értéktelített, és nagyon is szakterületi háttér függvénye. A másik, hogy a nagyon eltérő megközelítések a jelenség súlyát illetően, illetve a levont következtetések egy részét illetően egy irányba mutatnak.

A NEET-fiatalokról szóló kutatások szinte mindegyike úgy beszél a csoport tagjai számának növekedéséről, mint egy egyre erősödő válságjelenségről. A makroszintű megközelítések legtöbbször a következő közös pontokat emeli ki:

- a NEET-fiatalok számának növekedésével egyre emelkedik az eltartási ráta
- az egyre fogyatkozó és öregedő népesség, valamint a csökkenő foglalkoztatás miatt fenntarthatatlanná válnak a nyugdíjrendszerek
- a fiatal munkavállalók között párhuzam

mosan jelentkező túl- és alulképzettség munkahelyi és végül szélsőséges társadalmi polarizációt eredményez

- YO-YO tendencia – azaz a fiatalok nem tudnak tartósan belépni a munkaerőpiacra
- a politikai és társadalmi bizalomvesztés a NEET-fiatalok politikai radikalizálódását okozhatja
- a NEET-fiatalok számának növekedése hosszú távú strukturális problémákhoz vezet a nyugati gazdaságokban.⁴

Mindezekhez a terepen dolgozó szakemberek, akik a fiatalokkal napi kapcsolatban állnak és helyben próbálják kezelni a problémát, hozzáteszik: annak ellenére, hogy léteznek egyes csoportok reintegrálására jó gyakorlatok, nem sikerült megtalálni az általánosan jó gyakorlatként alkalmazható szakpolitikai megoldást sehol. A kudarc tapasztalatok a legbeszédeesebbek.

A NEET-kategória azért is népszerű, mert több egymásba érő válságjelenség elbeszélése is megragadható vele. Demográfiai válság, a nyugdíjrendszerek várható válsága, a demokratikus intézményekbe vetett hit erejének csökkenése, az ezzel összefüggő politikai radikalizálódás. Éppen a fogalom amorf jellege miatt érzik sokan úgy, hogy ebben a fogalomban és jelenségben ragadható meg leginkább Európa sokrétű válsága: e sokrétű válság csomósodási pontja ragadható meg a NEET-fogalommal és jelenséggel.

Ian Goldring,⁵ az egyik leghíresebb NEET-jelenséggel foglalkozó kutató azt állítja, hogy a NEET egy nagyon fontos fogalom, ugyanakkor egy rossz kifejezés is, ugyanis mást-mást jelent különböző helyzetekben. Nem egy valódi, egységes társadalmi csoportra utal. Felhívja a figyelmünket, hogy a NEET-fogalomba nem szabad beleerőltetni mindenáron a különböző vizsgált csoportokat. A csoportokra pontos kifejezést kell használni, és nem szabad hagyni, hogy a NEET-fogalom elfedje a különbségeket. Ugyanakkor, ha a fiatalok foglalkoztatását nagyobb koncepcióban szemléljük, akkor e fogalommal hasznos gyűjtőkategóriát kapunk. Vagyis a NEET nem egy különösebben pontos terminológia, de érdemes használni, mert nagyon sok makroszintű (válság) folyamat jól megragadható vele. Használat közben azonban mindig tisztában kell lenni a kifejezés határaival. Goldring a fogalmat ugyanakkor kizárólag kutatáshoz és elemzések készítéséhez tartja

használhatónak, ifjúságpolitikai, szociálpolitikai vagy bármilyen adminisztratív használatra nem. Sue Maguire,⁶ az elnevezés megalkotója élesen tiltakozik utóbbi ellen, vagyis hogy a fogalom nem használható adminisztratív szervezeteknél, hiszen azt is egy nyilvántartási kényszer hívta életre.

Miután valószínűsíthető, hogy Európa nem fogja egy-két év alatt a sokrétű (gazdasági, demográfiai, foglalkoztatási stb.) válságát megoldani, valószínű, hogy egyre többet fogunk hallani a NEET-fiatalokról, hiszen a legkülönbözőbb szakmák és nézetek képviselői vélik úgy, hogy a NEET-fogalom segítségével az európai társadalmak problémáinak egy nagyon fontos elemét ragadják meg. A kifejezés korlátja a pontatlansága, azonban paradox módon épp emiatt is lett ennyire népszerű, hiszen nagyon rugalmasan alakítható a legkülönbözőbb elbeszélési módokhoz és megközelítésekhez.

De lássuk, hogyan változott a fogalom tartalma az elmúlt évtizedekben. Melyek voltak a témában végzett legfontosabb kutatások, melyek voltak azok megállapításai.

II. A NEET-fogalom története és a legfontosabb nemzetközi kutatási eredmények

II.1. A fogalomról

II.1.1. Az európai NEET-fogalom eredete és fejlődése

Nagy-Britanniában már az 1980-as évek végén használták a NEET-fogalom elődjét, mely elsősorban a juttatási rendszerben történt változások miatt vált szükségessé. Ezzel az indikátorral kívánták mérni azon 16-18 éves fiatalok arányát, akik nem értek hozzá a munkánélküli ellátásokhoz. A NEET kifejezés közvetlen elődje az 1994-es, Instance és kollégái által vezetett dél-glamorgani kutatás során használt „státusz zero” fogalom, amely egy technikai fogalom volt a karrierirodák felvételei alapján. Emellett a fiatalokra vonatkoztatható egyéb státuszok a következők voltak:

- 1) Státusz 1: azok a 16 évesnél idősebb fiatalok, akik megjelennek az oktatásban
- 2) Státusz 2: azok a 16 évesnél idősebb fiatalok, akik megjelennek a képzésben
- 3) Státusz 3: azok a 16 évesnél idősebb fiatalok, akik megjelennek a foglalkoztatásban.

A fogalmat később a kutatók NEET-re változtatták, ami azáltal, hogy figyelmet szentelt a kategória heterogén természetének, tisztázni akarta a koncepciót, továbbá elkerülni a negatív konnotációját annak, hogy a státusz hiányát hangsúlyozták. A NEET-fogalom elterjedése politikai szinten 1999-ben történt meg a Social Exclusion Unit („Társadalmi Kirekesztés Csoport”) „Szakadék áthidalása” című jelentésével.⁷ Az elnevezés magában foglalja az oktatásban és képzésben nem részesülő 15–24 éves korosztályhoz tartozó fiatalokat. A használata ugyan gyorsan teret hódított egész Európában, azonban mivel a NEET-fiatalok definíciói országoként nagyban eltérnek, bonyolulttá vált az országok közötti összehasonlítás. A munkaerőpiac és a fiatalok társadalmi helyzetének megfigyelésére, valamint az EU-s tagállamok közötti összehasonlítás megkönnyítésére az Európai Bizottság az Európa 2020 stratégia részeként bevezette az NEET-indikátort, melyben az egyik kulcstevékenység az, hogy szisztematikus vizsgálatot kell létrehozni a NEET-fiatalok helyzetéről az EU-szerte összehasonlítható adatok alapján az irányelvek fejlesztése és a kölcsönös tanulás érdekében.

II.1.2. A japán NEET-fogalom eredete és fejlődése

Magyarországi kutatók közül Csaplár Zita volt, aki átfogó tanulmányt készített a japán fiatal munkanélküliekről. Jelen fejezet az ő tanulmányán alapszik.⁸

Ő a japán NEET-fogalom kialakulását fontos társadalmi és gazdasági folyamatokhoz kapcsolja. Az előregedő társadalom miatt számos probléma jelentkezett a fiatalok munkavállalásánál. Meghatározó a sajátos foglalkozáspolitikája, amelyet a szenioritáson alapuló bérrendszer határoz meg. A japán munkaerőpiac jellegzetessége az „egy élet egy munkahely” elve volt, mely teljes körű jóléti szolgáltatásokkal, vállalati továbbképzésekkel, valamint meghatározott számú fiatal foglalkoztatásával járt együtt. A rendszer tökéletesen működött 1990-ig, amikor is a gazdasági válság hatására a vállalatok kevesebb diplomást alkalmaztak, és a pluszjuttatásokat megvonták. „Megjelentek olyan fiatalok, akik a vállalatokban bármilyen probléma előfordulása esetén könnyen állást változtatnak. Az új fiatal generáció értékválság áldozata lett, a japán társa-

dalom sajátosságait már nem vallja magáénak, és már a vállalatok sem garantálják az olajozottan működő rendszernek köszönhetően a védőhálót.”⁹ A fiatalok érdektelenségét továbbá erősen befolyásolja az úgynevezett „luxus munkanélküliség”, ami abból adódik, hogy a japán szociális rendszer hatalmas juttatásokat biztosított az idősek számára. Ezeknek az összegeknek családon belül egy része átkerül a fiatalokhoz, ennek következtében ők nem szembesültek a gazdasági nehézségekkel, nem volt szükségük arra, hogy jól fizető állást keressenek.

Az európai értelemben vett NEET-fogalomnak Japánban több verziója létezik. A fogalmak között kisebb-nagyobb eltérés figyelhető meg. Külön kifejezés létezik azokra a fiatalokra, akik valamilyen trauma hatására zárkóznak el a társadalomtól (hikikomori), valamint kialakult egy másik fogalom is, amely azokra utal, akik elutasítják a biztos munkahelyet és a jóléti juttatásokat, és átmeneti munkákból élnek (freeter).

Az 1980-as évektől a japán közvéleményben a fiatalokkal kapcsolatban megjelent a „három semmiség szindrómájának” kifejezése, ami az érzéketlen, embertelen, felelősség nélküli fiatalokra utalt. Emellett egy új jelenség jelent meg: a „putaro”, mely azokat a fiatalokat jellemezte, akik nem csinálnak semmit, csak élvezik az életet.

Mindezen fogalmak folytatásaként Genda Yuji alkotta meg a japán NEET-fogalmat. Szemben az angol definícióval a 18–34 éves korosztályra terjesztette ki. A 2004-es White Paper on Labour Economy Reportból ismert definíció szerint NEET-ek azok a fiatalok, akik „nincsenek munkaviszonyban, egyedülállóak és oktatásban sem vesznek részt. Egy fontos különbség látható a japán és az angol definíció között, nevezetesen az, hogy az angol magába foglalja azokat is, akik munkanélküliek.”¹⁰ Genda Yuji három csoportba sorolja a munkanélküli fiatalokat:

- 1) munkát keresők, akik aktívan keresnek munkát;
- 2) munkát nem keresők, akik szeretnének dolgozni, de nem sikerült találniuk állást;
- 3) munkát nem keresők, akik nem szeretnének dolgozni egyáltalán.

Azok a fiatalok, akik az utolsó két kategóriába beleesnek, tartoznak a NEET-ek közé, hiszen a japán terminológia szerint munkakeresők nem lehetnek NEET-ek.

Más szakemberek elképzelései szerint a japán társadalomban a NEET-ek az iskolából a munkahelyre történő átmenet deviánsai. Kosugi Reiko négy típusát különbözteti meg ezeknek a fiataloknak¹¹:

- 1) akik nem hajlandók érintkezni a környezetükkel;
- 2) akik minden idejüket szórakozással töltik, miután elvégezték a középiskolát;
- 3) azok az egyetemisták, akik nem tudnak dönteni a jövőjükkel kapcsolatban, és
- 4) azok, akik dolgoztak főállásban, de valamilyen oknál fogva elvesztették önbizalmukat saját képességeikben.

Fontos, hogy „Japánban a NEET-jelenség nagyon erősen negatív töltettel rendelkezik a társadalom számára. A japán NEET-fiatalok erősen kritikák célkeresztjébe kerültek, mint antiszociális egyének. A társadalmi, gazdasági körülmények és a fiatalok problémáinak figyelembevétele nélkül ítélik meg azon fiatalokat, akik NEET-ekké váltak.”¹²

II.2. Nemzetközi kutatások eredményei

II.2.1. Európai eredmények

Európában a NEET-fiatalok kutatásának igénye a 90-es évek elején merült fel, miután a 80-as években Angliában kidolgozásra került az az indikátor, amellyel a NEET-fiatalokat valamilyen módon mérni tudták.

Jelen alfejezetben azokat a nagyobb, nemzetközi hatással is bíró kutatásokat mutatjuk be, melyek az elmúlt két évtizedben meghatározóak voltak a téma szempontjából. Ezek legtöbbször érintőlegesen a munkaerőpiacal összefüggő vizsgálódások, amelyek a bemutatott problémákon keresztül elvezethetnek a NEET-léthez.

Az első jelentősebb kutatás 1994-ben készült Dél-Glamorganban. Instance és kollégái a „státusz zérO” fogalmat használták, ami megváltozott „státusz A”-ra azoknak a 16-18 éves fiataloknak az azonosítására, akiket nem lehetett egyik munkaerőpiaci fogalommal (foglalkoztatás, oktatás vagy képzés) sem lefedni.

Az 1999-ben készült Social Exclusion Unit¹³ tanulmányban megállapították, hogy a

NEET-fiatalok gyakran bizonytalan és nehéz anyagi körülmények között nőttek fel (sokszor három generációig visszamenőleg). Ezen túl az etnikai kisebbségekhez tartozók átlagon felül érintettek.

Bynner és Parsons¹⁴ 2002-es tanulmányukban megjegyzik: a városi környezetben és az állami, rossz állapotú lakásokban élő szegény, alacsony kulturális tőkével rendelkező családok fiataljai nagyobb eséllyel válhatnak NEET-fiattalá.

2006-ban Furlong a fiatalokról és fiatal felnőttekről szóló kézikönyvében¹⁵ lefekteti, hogy azoknak a fiataloknak, akiknek soha nem volt NEET-státuszuk, gyakran vannak versenyképes iskolai végzettségű, vezető pozícióban dolgozó – saját lakással vagy házzal rendelkező, illetve munkanélküliségben soha nem érintett – szüleik. Valamint ezek a fiatalok lényegesen kevesebb negatív iskolai tapasztalattal rendelkeznek.

A NEET-kutatás első 10 évében elsősorban olyan kockázati tényezőkre mutattak rá a szerzők, melyek a fiatalokat a nem dolgozó, nem tanuló fiatalok státuszába sodorhatja. A leggyakrabban előforduló NEET-rizikófaktorok a szocioökonómiai hátrányos környezet, az alacsony képzettség és az iskolai nehézségek.

Pár évvel később, 2009-ben a kutatók már egy sor okot, illetve összetett problémahalmazt tártak fel, melyek dezintegrációhoz vezetnek.¹⁶ A hosszabb NEET-státusz esetén ide tartoznak:

- nehéz családi körülmények, ill. gyermekkor;
- traumatikus események, mint pl. halálesetek;
- tanulási nehézségek, vagy az iskolával való elégedetlenség;
- szocioemocionális zavarok;
- bűnözés;
- egészségügyi problémák;
- hajléktalanság;
- droggal és alkohollal való visszaélés;
- támogatás hiánya és anyagi szűkösség.

Az eddig felsorolt rizikófaktorok főleg a Nagy-Britanniából származó irodalmon alapulnak, és a 19 év alattiak angol NEET-fogalmának felelnek meg.

Nem és kor tekintetében a következő különbségeket állapították meg:

- a 15 és 19 év közötti férfi NEET-ek magasabb arányt mutatnak, mint az ugyanilyen korú nők;

- a 20 és 24 év közöttiekénél a nemek aránya a gondoskodási kötelezettség miatt (gyermek) megfordul (Eurofound 2012a: 31; European Commission 2010: 26f.).

2011-ben Linzben a Társadalmi és Gazdaságtudományi Intézet, a Szociális, Munkaügyi és Fogyasztóvédelmi Minisztérium megbízásából elkészítette a Tanulmány a NEET-célcsoport támogatásáról¹⁷ című átfogó anyagát. Ebben a NEET-fiatalokkal kapcsolatos nemzetközi kutatási helyzet összefoglalása található. Azokat a meglévő publikációkat vették alapul, amelyeknek több mint fele kutatáson alapszik, a maradék dokumentum pedig politikai intézkedéseket és stratégiákat tartalmaz. A kutatások nagy része a már ismertetett angol és japán fogalmi és kutatási anyagokról szól.

2012-ben az Eurofound¹⁸ a Fiatalok foglalkoztatása: kihívások és megoldások a fiatalok magasabb munkaerő-piaci részvételének érdekében címmel projektmunkát hirdetett, melynek keretében három jelentés készült el:

- A jelenlegi politikai fejlesztések a NEET-ekre vonatkozóan (2012a)
- A foglalkoztatottság növelése és az európai fiatalok nagyobb munkaerő-piaci részvételének elősegítése érdekében a tagállamok által megvalósított politikai intézkedések hatékonyságának vizsgálata (2012b)
- Ifjúsági Garancia: finn és svéd tapasztalatok (2012c).

Az ILO 2012-ben összefoglaló tanulmányt adott ki Global Employment Trends for Youth¹⁹ címmel, melyben az alábbi megállapításokat tették.

A fejlett országokban az oktatás még mindig „pajzsként” szolgál sok fiatal számára a munkanélküliség ellen. Ezért a NEET-fiatalok különös figyelmet igényelnek. Ez az ún. NEET-csoport magában foglalja a munkanélkülieket és azokat az elcsüggedt fiatalokat, akik ténylegesen kívül vannak a munkaerőpiacon. A válság kezdete óta ez a csoport gyorsan növekedett. Ezért sok országban a válság alatt növekvő NEET-ráták komoly aggodalomra adnak okot. A tanulmány szerzői lefektetik, hogy a munkaerő-piaci statisztikák, mint a munkanélküliségi vagy a foglalkoztatási ráta nem határozzák meg azt, hogy a fiatalok mit csinálnak a munkaerőpiacon kívül. Ha a fiatalok gazdaságilag inaktívak (tehát nincsenek a

munkaerőpiacon), mert oktatásban vagy képzésben vesznek részt, a szakértelmükbe investálnak, és ezáltal a jövőbeli foglalkoztathatóságukat növelik. Viszont azok a fiatalok, akik munkanélküliek, és sem oktatásban, sem képzésben nem vesznek részt, kockáztatnak teszik ki magukat a munkaerőpiacon és a társadalmi kirekesztés tekintetében. A NEET-csoportba a munkanélküliek és a gazdaságilag inaktívak is beletartoznak, a válság indukálta NEET-ráta növekedés Európában megegyezik a krízis munkanélküliségi rátára gyakorolt hatásaival és sok fejlett gazdaságban a fiatalok kivonulásával a munkaerőpiacról. Azonban az a tény, hogy sok fiatal továbbra is az oktatásban marad, ellentétesnek tűnhet a NEET-ráta növekedésével. Ezt talán az általános fiatal populációval összehasonlítva a NEET-fiatalok különböző profiljával lehet magyarázni.

A NEET-ráta növekedése részben azzal is magyarázható, hogy a magasabban iskolázott munkavállalók kiszorították az alacsonyabb képzettségűeket. Mindazonáltal, a gazdasági válság a jobban iskolázott fiatalok számára is megnövelte a NEET-csoportba való bekerülés kockázatát. Fejlődő gazdaságokban a NEET-csoport hasonlóan fontos, de más valóságra utal. Mivel a foglalkoztatás hajtóereje számos fejlődő országban a szegénység, és az oktatásra szánt források sokkal korlátozottabbak, a fiatalok foglalkoztatása magasabb a szegényebb országokban.

Mivel nincs nemzetközileg egységes fogalom, a NEET-fiatalok definíciói országonként nagyban eltérnek, így az országok közötti összehasonlítás bonyolult mind európai, mind nemzetközi szinten. Ezért az elmúlt évtizedben nemzetközi szervezetek, mint az OECD és az EU elkezdtek a saját NEET-fogalmukat kialakítani és alkalmazni annak érdekében, hogy országok közötti összehasonlítást tudjanak tenni.

A legátfogóbb képet napjainkban az Eurostat adatai mutatják, melyeket a következő táblázat szemléltet. Eszerint 2011-ben 13 millió 15–29 éves európai fiatal sem a munkaerőpiacon, sem az oktatásban nem volt jelen. 2007-ben a 15–29 éves korosztályban 13%-on állt az Európai Unió 28 tagállamában, míg 2013-ra ez az arány elérte a 16%-ot. Kiugró eredményeket mutat Bulgária, Olaszország és Spanyolország, míg a legkevesebb NEET-fiatal Dániában, Luxemburgban és Hollandiában található (1. táblázat).

1. táblázat

A nem tanuló és nem dolgozó 15–29 évesek aránya az Európai Unióban 2005–2013, %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU28	15,0	14,0	13,2	13,1	14,8	15,2	15,4	15,8	15,9
Belgium	14,0	12,9	13,0	12,0	12,8	13,0	13,8	14,4	14,9
Bulgária	26,8	23,9	20,3	18,5	20,8	23,6	24,7	24,7	25,7
Csehország	16,9	13,7	11,6	10,7	12,7	12,9	12,1	12,9	12,8
Dánia	5,9	4,7	5,3	5,0	6,5	7,3	7,6	8,2	7,5
Németország	13,8	12,7	11,6	11,0	11,4	10,8	9,7	9,3	8,7
Észtország	13,3	10,7	11,5	11,5	18,6	18,4	14,9	15,3	14,3
Írország	11,8	11,3	11,9	16,0	20,3	21,5	22,0	21,3	18,6
Görögország	18,7	15,7	15,5	15,0	16,0	18,8	23,2	27,1	28,9
Spanyolország	14,3	13,2	13,1	15,7	20,4	20,4	21,1	22,6	22,8
Franciaország	13,0	13,0	12,6	12,4	14,5	14,7	14,5	15,0	13,8
Horvátország	17,9	15,8	12,8	11,5	13,3	16,8	18,0	18,8	20,9
Olaszország	20,0	19,2	18,9	19,3	20,5	22,1	22,7	23,9	26,0
Ciprus	17,9	11,9	10,3	10,9	11,5	12,9	14,8	17,3	20,4
Lettország	13,5	13,3	13,7	13,2	20,4	20,6	19,1	17,2	15,6
Litvánia	10,7	10,0	10,1	11,9	15,0	17,0	14,7	13,9	13,7
Luxemburg	6,8	8,0	7,3	9,2	7,5	6,1	6,6	7,6	7,2
Magyarország	17,1	16,4	15,3	15,8	17,6	17,5	17,7	18,8	18,8
Málta	14,4	13,8	13,7	11,3	12,5	12,1	12,0	11,9	11,1
Hollandia	6,6	5,5	4,9	4,6	5,3	5,7	5,5	6,2	7,1
Ausztria	9,7	9,1	8,9	8,6	9,1	8,8	8,2	7,8	8,3
Lengyelország	18,4	16,6	14,4	12,7	14,0	14,8	15,2	15,7	16,2
Portugália	12,4	12,0	12,7	11,9	12,5	13,7	14,0	15,9	16,7
Románia	18,4	16,5	14,8	13,2	15,7	18,4	19,1	19,1	19,6
Szlovénia	9,7	9,7	8,2	7,5	9,3	9,4	9,4	11,8	12,9
Szlovákia	20,2	18,1	16,9	15,3	17,3	19,0	18,7	18,8	19,0
Finnország	9,5	9,4	8,4	8,9	11,3	10,5	10,0	10,4	10,9
Svédország	10,4	9,6	7,9	8,0	9,9	8,3	7,9	8,4	7,9
Egyesült Királyság	:	:	12,9	13,1	14,4	14,6	15,5	15,4	14,7

Forrás: LSF, EUROSTAT

Az Élet- és Munkakörülmények Javításáért Európai Alapítvány összefoglalója szerint a „NEET-fiatalkör megtehetősen heterogén. Legnépesebb alcsoportjukat jellemzően a hagyományosan munkanélküli fiatalok alkotják. Más kiszolgáltatott alcsoportjaiba tartoznak a betegek, a fogyatékkal élők. A nem kiszolgáltatott alcsoportokba azok tartoznak, akik munkájukat és tanulmányaikat önként szüneteltetik, vagy alkotótevékenységet (mű-

vészek, zene, önképzés) folytatnak.”²⁰ A jelentés közli, hogy nagyobb eséllyel válnak NEET-csoport tagjává az alacsony iskolai végzettségűek, a fogyatékkal élők, a bevándorlók, valamint kulcsfontosságú tényező a családi háttér.

A NEET-fiatalokat a politikai és társadalmi elidegenedés veszélye súlyosabban érinti. Jellemző rájuk az alacsony politikai érdeklődés, politikai és társadalmi szerepvállalás, illetve az alacsony bizalomszint.

Az Eurofound számításai szerint a NEET-fiatalok munkaerő-piaci részvételének hiánya ma már évente 119 milliárd euró veszteséget jelent az európai gazdaság számára. A társadalmi következmények ugyanakkor nem számszerűsíthetők.

Mivel a japán szakma eltérő definíciókat alkalmaz a NEET-ekre vonatkozóan, számukat mérni nagyon nehéz, az európai NEET-fiatalok csoportjával összehasonlítani szinte lehetetlen. A japán Egészségügyi Minisztérium adatai szerint a NEET-kategóriába tartozó fiatalok száma az 1993-as 400 000 főről 2004-re meghaladta a 640 000 főt.²¹

II.2.2. Magyarországi helyzet

Magyarországon átfogó kutatás nem készült a NEET-fiatalokkal kapcsolatban. A legtöbb kutatás a munkaerő-piaci helyzetre, gazdasági aktivitásra fókuszál, melyből a NEET-fiatalok helyzetére csak következtetni lehet.

A következőkben rövid munkaerő-piaci áttekintést vázolunk fel. A gazdasági és a társadal-

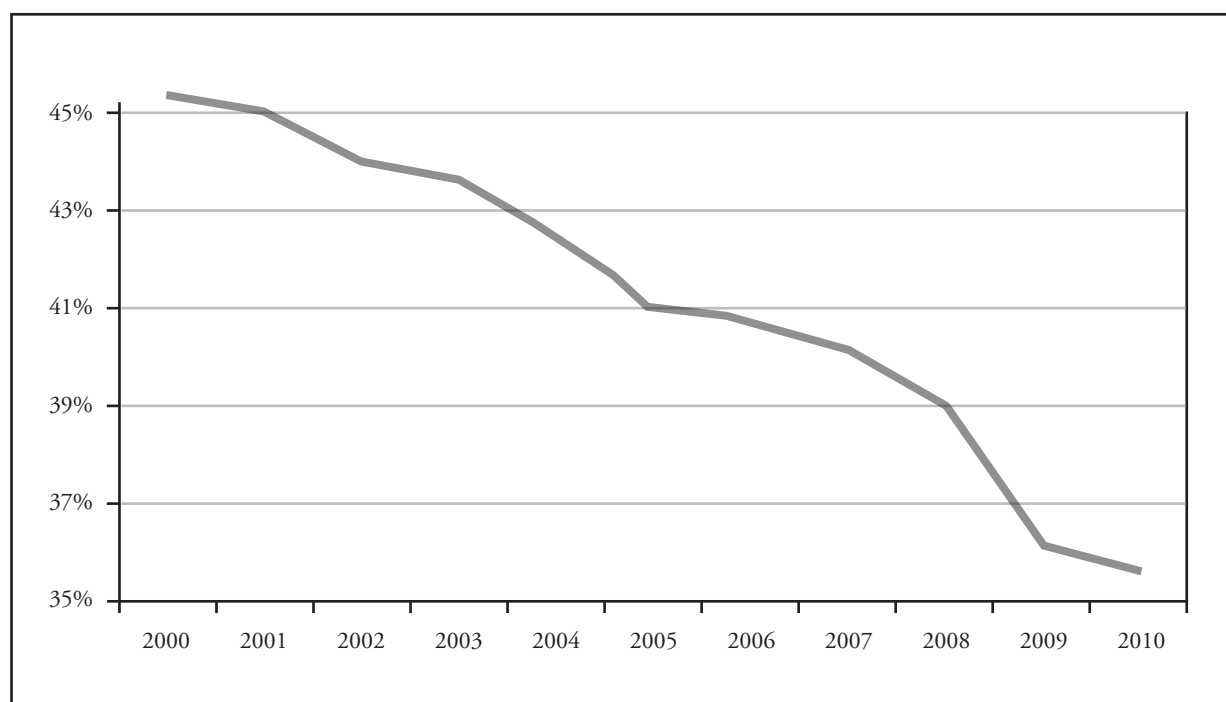
mi átalakulással összefüggésben az 1990-es évek elejétől kezdve folyamatosan csökkent a fiatalok munkaerő-piaci részvétele (1. ábra). Ez természetesen összefügg az oktatási expanzióval, hiszen ezeknek a fiataloknak nagy része tovább marad az oktatásban.

A munkaerő-piaci esélyek tekintetében a népesség erősen szegregált. Meghatározó tényező az iskolai végzettség, a családi háttér és az egészségi állapot. Láthatjuk, hogy ezek a tényezők azok, amik erősen meghatározzák azt is, hogy egy fiatal a NEET-kategóriába kerül.²²

A gazdasági válság következtében kialakult munkaerő-piaci helyzet egyik vesztes csoportja az ifjúság volt. A fiatalok munkaerő-piaci szempontból sokkal veszélyeztetettebbek, instabilabb a helyzetük, mivel többféle szempontból hátrányban vannak a többi munkavállalási korú népességgel szemben. A hátrányok közé sorolható a munkatapasztalat hiánya, a szükséges szakértelem alacsonyabb szintje, vagy a családi jövedelemszerzésben betöltött szerep.²³ Ezen jelenség meglétéről a fiatalok is beszámolnak.²⁴

1. ábra

A 15–29 évesek foglalkoztatási rátája*

* Saját szerkesztés – Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ifjusag_munkaero_piac.pdf

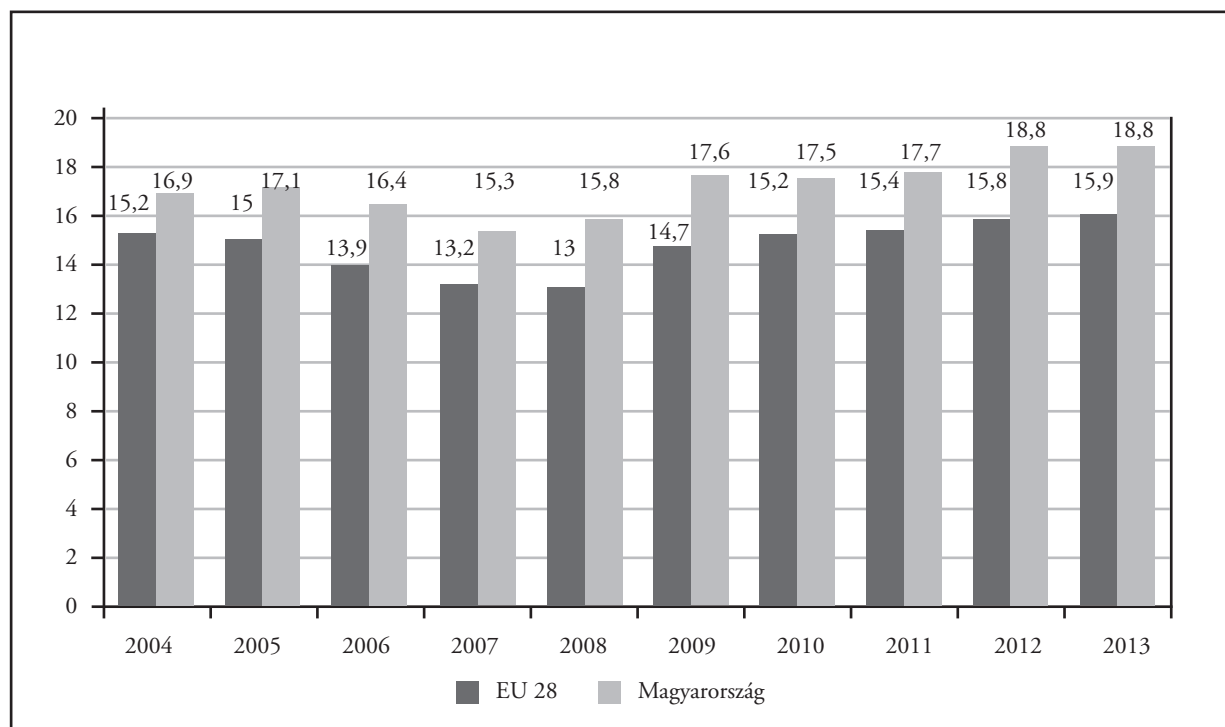
Az alacsony és csökkenő munkaerő-piaci részvétellel eredményeként a fiatalok foglalkoztatási rátája is alacsony nemzetközi összehasonlításban, és jelentősen elmarad az EU átlagától. Fontos szerepet játszik az egyén aktivitása, a tanulás és a munkavállalás megítélése, valamint a tanulás melletti munkavállalás is. Magyarországon ennek nincs általános hagyománya, nagyon kevesen dolgoznak a tanulás mellett.²⁵

A hazai munkanélküliségi ráta 2008-ban megközelítette a 20%-ot, majd a válság következtében a korábbi stagnálást dinamikus emelkedés követte. Az ifjúsági munkanélküliségi mutató gyorsabb ütemű romlást jelzett.

Az oktatási rendszerből kiáramló fiatalok, akik a munkaerőpiacon nem tudnak elhelyezkedni, bizonytalan időre inaktívvá válnak. Azon fiatalok aránya Magyarországon, akik nem tanulnak és nem is dolgoznak, néhány százalékkal magasabb, mint az EU28 országainak átlagos rátája (2. ábra).

2. ábra

*A nem tanuló és nem dolgozó fiatal, 15–29 éves népesség aránya 2004–2013, (%)**

* Forrás: LFS, Eurostat

II.3. Eddigi legfontosabb intézkedések

II.3.1. Az Európai Unió intézkedései²⁶

- 2010: A *Fiatalok Lendületben Program* meghirdetése, amely a 75%-os teljes uniós foglalkoztatottságot célul tűző Európa 2000 stratégia része. Elsődleges célként az oktatásnak és a képzésnek a fiatalok és a munkaadók igényeihez igazítását és az oktatásból a munkaerőpiacra történő átmenet megkönnyítését tűzte ki.
- 2011: A *Több lehetőséget a fiataloknak!* elnevezésű kezdeményezés elfogadása, amely nagyobb együttműködésre ösztönöz a Bizottság és elsősorban a magas munkanélküliséggel küzdő országok kormányai között.
- 2012: Az *Ifjúsági foglalkoztatási csomag* elfogadása, amely a fő cselekvési irányokat rögzíti.
- 2013. április: ET-ajánlás kihirdetése az *ifjúsági garancia* létrehozásáról.

- 2013. június: *Átfogó cselekvési terv* elfogadása az EU-csúcson. A terv célul tűzte ki az ifjúsági foglalkoztatási kezdeményezés és az ifjúsági garancia rendszer (lásd később) gyorsabb megvalósítását, az ifjúsági mobilitás növelését és a szociális partnerek nagyobb mértékű bevonását a problémák kezelésébe.
- 2013. november: A garanciaprogram költségvetésének megszavazása az EP-ben.
- 2013. december: A tagállami garanciaprogramok kidolgozásának határideje; eddig hazánkkal együtt 17 állam tette ezt meg.

II.3.2. Japán intézkedések

Az ezredfordulót követően a kormány lépéseket tett a fiatalokat érintő foglalkoztatáspolitikát megváltoztatása érdekében.

- 2003. június: Fiatalok Függetlenedésének és Kihívásának Terve: a fiatalok karrierjének követése az iskolától egészen a munkahelyig; segítségnyújtás álláskereséskor, a fiatalok munkaerő-piaci helyzetének fejlesztése; a fiatalok képességének fejlesztése és lehetőségek biztosítása a munkaválasztáshoz. Az iskolákban karrierorientált oktatási programokat vezettek be, például az „állás-útlevél”, ami engedélyezi a résztvevő nem formális oktatási programokban (ez felér egy munkatapasztalattal).
- 2005: az országban húsz helyen alakult meg az úgynevezett Fiatalok Függetlenségének Iskolája, amely támogatja olyan fiatalok függetlenedését, akik évek óta nem dolgoztak.
- 2008. szeptember: az Egészségügyi Minisztérium azt tervezte, hogy megduplázza a NEET-fiatalokkal foglalkozó centrumok, pszichiáterek, konzulensek számát, és 25-ről 40-re növeli azon iskolák számát, amelyek segítenek a fiataloknak visszatérni a munkaerőpiacra.

II.3.3. Magyarországi kormányzati intézkedések²⁷

- Az *Első munkahely garancia program* javítani kívánja a fiatal munkavállalók munkaerő-piaci helyzetét, támogatja az első munkahely és a szükséges munkatapasztalat megszerzését. A célcsoport a 25 év alatti

regisztrált pályakezdők, ezen belül is a szakképzetlen és a tartós álláskereső fiatalok. A program három elemből áll: munkaerő-piaci szolgáltatás, bérköltség-támogatás, utazási költség-támogatás. Bérköltség-támogatás akkor állapítható meg, ha a pályakezdő legalább napi 4 órában foglalkoztatják, a figyelembe vehető munkabér mértéke maximum a kötelező legkisebb munkabér 150%-a lehet, ami 2014-ben 152 250 Ft.

- A *Munkahelyvédelmi Akcióterv* keretében a munkáltatónak a legfeljebb 180 nap munkaviszonnyal rendelkező pályakezdő munkavállaló esetén nem kell szakképzési hozzájárulást és a bruttó bér (de legfeljebb 100 ezer Ft) után szociális hozzájárulási adót fizetni a foglalkoztatás első két évében. 25 év alatti munkavállalók esetén a 27%-os szociális hozzájárulási adó helyett 12,5%-ot kell fizetni.
- Az európai ifjúsági garancia rendszer keretében Magyarország a 2014–2020-as költségvetési ciklusban mintegy 15 milliárd Ft-hoz jut.
- Korábban a „nyári diákmunka elősegítése” című program keretében önkormányzatok és önkormányzati fenntartású intézmények igényelhetek támogatást 16–25 év közötti diákok legfeljebb két hónapig tartó foglalkoztatásához.
- A *lakhatási támogatás* a fiatalok számára is eszköz lehet a mobilitási korlátok csökkentésére. A támogatás alapvetően a munkahelyhez közel történő költözésre, a munkavállaló és családjának lakhatására fordítható. Feltétele a legalább 6 hónapra szóló és legalább heti 20 órás munkaviszony. A támogatás maximum 18 hónapra szól.
- *Fiatalok vállalkozóvá válását segítő*, a Közép-Magyarország régióban megvalósuló kormányzati program keretében 830 millió Ft-ot biztosítanak majd 18–35 év közötti fiatalok számára. Ebből 350 fő vehet részt jogi, gazdasági, marketingismerteket adó képzésben, majd közülük 200 kaphat 3 millió Ft összegű támogatást vállalkozása megindításához.
- A kormány 2014-ben 7,5 milliárd Ft-os keretösszegben, pályázat útján elnyerhető támogatást nyújtott olyan kkv-knak, amelyek tanulószerveződéssel foglalkoztatnak szakiskolai vagy szakközépiskolai tanulókat. A nyer-

tesek tanulónként 1,5 millió Ft-ot kapnak. Ezen felül egy vállalkozás összesen 15 millió forintot kaphat technológiai fejlesztésre, amely lehetővé teszi, hogy a tanulók korszerű vállalati képzésben részesülhessenek.

Összegzés

Tanulmányunkban az Európai Uniót egyre inkább foglalkoztató, heterogén és sokak által vitatott fogalmat, a NEET-fogalmat jártuk körbe. Írásunkban megkíséreltünk a fogalom divatosságára magyarázatot adni, majd a fogalom változásának nemzetközi és hazai történetét mutattuk be. Felvázoltuk a legfontosabb nemzetközi kutatásokat és eredményeiket, végül pedig bemutattuk a jelenség kezelését célzó legfontosabb nemzetközi és hazai intézkedéseket.

A NEET-fiatalok fogalma részben azért is lett egyre divatosabb ma Európában, mert sokan úgy érzik, hogy a mai európai társadalmak egymásra rakódó válságjelenségeit tudják megragadni vele. A NEET-fiatalok nem egy egységes csoportra utaló fogalom, nincsen egységesen elfogadott definíciója sem. Országoként és szakmánként eltér, hogy a fiatalok éppen melyik korosztályának melyik csoportját értik alatta.

A NEET-fiatalok arányának növekedése már a 2008-as válság előtt megkezdődött Európában. A jelenséggel foglalkozó kutatók egybehangzó véleménye szerint a válság elmúlása és az európai gazdaságok növekedése nem fogja automatikusan magával hozni a NEET-ráták csökkenését.

Fontos lenne többet megtudnunk a magyarországi NEET-fiatalokról, és felfedezni az esetlegesen az országban vagy nemzetközileg létező jó gyakorlatokat, amelyek a jelenlegi hazai helyzet mellett sikeresen alkalmazhatóak. Ezek megismerésével és elterjesztésével talán elkerülhetővé válhat, hogy a jelenség egy hosszú távú akut problémává váljon.

Irodalom

Ádám Sándor (2012): *Egy jó kezdet fél siker! – Fiatalok munkaerőpiaci beilleszkedését célzó intézkedések Magyarországon*. Nemzetgazdasági Minisztérium, 2012. QALL: Végzettséget mindenkinek! Kutatási eredmények, esetleírások, helyi kezdeményezések a korai iskolaelhagyás témájában, Tempus Közalapítvány, 2014

Artnar Annamária (2013): *A fiatalok munkanélküliségének kérdéséhez Európa példáján keresztül* In Közgazdasági Szemle, LX. évf., 2013. december (1370–1392. o.) http://epa.oszk.hu/00000/00017/00209/pdf/EPA00017_kozgazdasagi_szemle_2013_12_1370-1392.pdf (Letöltés ideje: 2014. november)

A. Furlong (ed.) (2009): *International handbook on youth and young adulthood*, Routledge, London.

Babusik Ferenc (2007): *Magyarországi cigányság – strukturális csapda és kirekesztés* In Esély 2007/1

Borbély Pecze Tibor Bors (2013): *Korai iskolaelhagyás és életút-támogató pályorientáció: támogató rendszer? QALL: Végzettséget mindenkinek!* 2013.

Bynner, J. and Parsons, S. (2002): „*Social exclusion and the transition from school to work: the case of young people not in education, employment*”, Journal of Vocational Behaviour

Csaplár Zita (2009): *Az olajozottan működő rendszer hátulütői: japán fiatal munkanélküliek*. Kül-Világ, A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VI. évfolyam 2009/2.

Eurofound: *NEETs Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe* <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1254.htm> (Letöltés ideje: 2014. május)

Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért: *Nem foglalkoztatott, oktatásban vagy képzésben nem részesülő „NEET”-fiatalok: jellemzők, költségek és szakpolitikai válaszlehetőségek Európában*

Hegedűs Judit – Fekete Márta (2013): *Korai iskolaelhagyás és a kriminalitás kapcsolata, kezelésének lehetőségei*, Budapest, QALL projekt. www.qall.tka.hu. Kutatás Helyzetelemzés és további kutatásra javasolt irányok a korai iskolaelhagyás problémájának hatékony kezelése érdekében. QALL projekt konzorcium, 2013. 17. o. www.qall.tka.hu. Kutatás.

Kardos Krisztina: *Ifjúsági Munkanélküliség*. Képviselői Információs Szolgálat – infogyjzet 2014/11. http://www.parlament.hu/documents/10181/73472/Infojgyzet_2014_11_ifjusagi_munkanelkuliseg.pdf/4dc181b5-0e9c-4a1a-8181-4b573ff102f2 (Letöltés ideje: 2014. április)

Kertesi Gábor – Kézdi Gábor (2010): *Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában*. Beszámoló az Educatio Életpályafelmérésének 2006 és 2009 közötti hullámairól. In Kolosi Tamás – Tóth István György (2010) *Társadalmi riport*. Budapest, TÁRKI.

Social Exclusion Unit (1999): *Bridging the gap: New opportunities for 16-18 year-olds not in education, employment or training*, Stationery Office, London

KSH: *A fiatalok munkaerőpiaci helyzete – A munkaerő-felmérés alap-, illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján*. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ifjusag_munkaero_piac.pdf (Letöltés ideje: 2014. augusztus 19.)

Strukturált Párbeszéd ország jelentései – <http://szoljbele.hu/blog/>

A tanulmányhoz felhasználtuk a 2014. október 27-29-én Helsinkiben tartott What is your NEET? konferencián elhangzott előadásokat.

Jegyzetek

- 1 2013. január–2014. június között a Strukturált Párbeszéd folyamat átfogó ifjúságpolitikai témája a Fiatalok társadalmi befogadása volt. A fő témán belül a litván elnökség alatt az ifjúságpolitikai altéma A nem foglalkoztatott, oktatásban vagy képzésben nem részesülő fiatalok volt. A témáról bővebben: <http://szoljbele.hu/blog/litvan-eu-elnokseg-ifjusagi-konferenciajanak-kozos-ajanlasai/> (Letöltés ideje: 2015. február 17.)
- 2 Borbély-Pecze Tibor Bors: Korai iskolaelhagyás és életút-támogató pályaeorientáció: támogató rendszer? QALL: Végzettséget mindenkinek! 2013.
- 3 Artnar Annamária: A fiatalok munkanélküliségének kérdéséhez Európa példáján keresztül In *Közgazdasági Szemle*, LX. évf., 2013. december (1370–1392. o.) http://epa.oszk.hu/00000/00017/00209/pdf/EPA00017_kozgazdasagi_szemle_2013_12_1370-1392.pdf (Letöltés ideje: 2014. november)
- 4 Ian Goldring a ProjectWorks szervezet igazgatója véleményét a 2014. október 27–29-én Helsinkiben tartott What is your NEET? konferencián elhangzott előadása alapján foglaltuk össze.
- 5 Ian Goldring a ProjectWorks szervezet igazgatója véleményét a 2014. október 27–29-én Helsinkiben tartott What is your NEET? konferencián elhangzott előadása alapján foglaltuk össze.
- 6 Sue Marjorie, a Warwicki Egyetem professzorának véleményét a 2014. október 27–29-én Helsinkiben tartott What is your NEET? konferencián elhangzott előadása alapján foglaltuk össze.
- 7 Eurofound: NEETs Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1254.htm>
- 8 Csaplár Zita: Az olajozottan működő rendszer hátulütői: Japán fiatal munkanélküliek. *Kül-Világ*, A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VI. évfolyam 2009/2
- 9 Csaplár Zita: Az olajozottan működő rendszer hátulütői: Japán fiatal munkanélküliek. *Kül-Világ*, A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VI. évfolyam 2009/2:22
- 10 Csaplár Zita: Az olajozottan működő rendszer hátulütői: Japán fiatal munkanélküliek idézi: Inui Akio: Why Freeter and NEET are Misunderstood: recognizing the New Precarious Conditions of Japanese Youth”. *Social Work & Society* 2009:25
- 11 Csaplár Zita: Az olajozottan működő rendszer hátulütői: Japán fiatal munkanélküliek idézi: Kosugi Reiko: „The Problems of Freeters and NEETs under the Recovering Economy”
- 12 Csaplár Zita: Az olajozottan működő rendszer hátulütői: Japán fiatal munkanélküliek. *Kül-Világ*, A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VI. évfolyam 2009/2:29
- 13 Social Exclusion Unit (1999): bridging the gap: New opportunities for 16-18 year-olds not in education, employment or training, Stationery Office, London
- 14 Bynner, J. and Parsons, S.(2002): „Social exclusion and the transition from school to work: the case of young people not in education, employment”, *Journal of Vocational Behaviour*, Vol. 60. pp. 289–309.
- 15 A. Furlong (ed.): *International handbook on youth and young adulthood*, Routledge, London.
- 16 (Bysshe et al. 2009: 14; Coles et al. 2010: 8ff; LSC 2006; LSN 2009; Simmons/Thompson 2011)
- 17 <http://isw-linz.at/projekt-qneetq-jugendliche> (Letöltés ideje: 2014. május)
- 18 <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/541/hu/1/EF12541HU.pdf> (Letöltés ideje: 2014. május)
- 19 Global Employment Trends For Youth 2012 http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_180976.pdf (Letöltés ideje: 2014. május)
- 20 Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért: Nem foglalkoztatott, oktatásban vagy képzésben nem részesülő „NEET”-fiatalok: jellemzők, költségek és szakpolitikai válaszleépések Európában.
- 21 Csaplár Zita: Az olajozottan működő rendszer hátulütői: Japán fiatal munkanélküliek. *Kül-Világ*, A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, VI. évfolyam 2009/2:15
- 22 Babusik Ferenc: Magyarországi cigányság – strukturális csapda és kirekesztés In *Esély* 2007/1
- 23 Ádám Sándor: Egy jó kezdet fél siker! – Fiatalok munkaerő-piaci beilleszkedését célzó intézkedések Magyarországon. Nemzetgazdasági Minisztérium, 2012.
- 24 Strukturált Párbeszéd ország jelentése – bővebben: <http://szoljbele.hu/blog/litvan-eu-elnokseg-ifjusagi-konferenciajanak-kozos-ajanlasai/> (Letöltés ideje: 2014. december 19.)
- 25 KSH: A fiatalok munkaerő-piaci helyzete – A munkaerő-felmérés alap-, illetve a 2010. IV. negyedévi kiegészítő felvétele alapján. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ifjusag_munkaero_piac.pdf (Letöltés ideje: 2014. augusztus 19.)
- 26 Kardos Krisztina: *Ifjúsági Munkanélküliség*. Képviselői Információs Szolgálat – infójegyzet 2014/11.
- 27 Kardos Krisztina: *Ifjúsági Munkanélküliség*. Képviselői Információs Szolgálat – infójegyzet 2014/11.